

whakapuare ano ranei i te hoko; ta te mea ko taua mahi hoko whenua Maori e mohio ana au he tino take nui i roto i nga tikanga whakahaere a nga Kawanatanga katoa. E mohio aua hoki a ia Pirimia ma tana whakaae kia hokona nga whenua Maori e tirohia paitia ai ia e nga iwi Pakeha, ko te hiahia hoki tena o te iwi Pakeha; engari mehemea ka whakaaetia taku korero e ki nei me rahui nga whenua Maori hei tohu whakamaharatanga mo te roa o te kuinitanga o Kuini Wikitoria, katahi ka rite te hiahia o nga Maori. Ki te penatia katahi ka ngahorohoro atu enei kutu e kai nei i te toto o nga iwi Maori, a ka ora ratou mo ake tonu atu. Ki taku hoki ko nga iwi Pakeha nga kutu e ngongo nei i nga toto o te iwi Maori. Mehemea ka mahia taku tikanga, ara, ki te rahuitia nga morehu whenua o te Maori hei whenua tuturu mo ratou, katahi ka mau ki a ratou te wha miriona eka e toe nei. Kaore e taea e nga Pakeha te ki mai ki ahau e hara ratou i te kutu e kai ana i o matou toto. Te tuarua o aku take hei korero atu maku ko te Poari; me whakatu he Poari hei whakahaere i nga whenua Maori. Engari kia hoki atu taku kupu mo taku take tuatahi, e penei ana au, a te ra tonu e paahi ai aua Pire hei Ture—ara, te Pire whakamutu atu i te hoko whenua Maori—a tona meneti tonu e paahi ai, me pa tonu taua ture ki runga ki nga whenua Maori katoa i tenei Motu. Muri tata iho me whakatu ko te Poari mana e whakahaere nga whenua Maori—ko nga Komiti Poraka hei hoa mahi mo te Poari i ana mahi. Mehemea ki te hiahia nga tangata tokorua o tetahi poraka whenua, te tangata kotahi noa ranei, ki te tuku i tona whenua ki raro ki te mana o te Poari ma te Poari e whakahaere, me ahei ia ki te pera a ki te mahi tahi me te Poari mo runga i tena tikanga. Ko nga poraka nunui ma nga Komiti Poraka e tuku atu ki raro i te mana o te Poari, a ko ia whenua pera ma nga tangata nona te whenua e whakaae kia riro ki raro i te mana whakahaere o te Poari. Me ahei nga tangata no ratou nga poraka whenua ki te tuku i aua whenua ki te Poari, me te tohutohu atu ki te Poari i nga wahi e mea ana ratou kia riihitia, me nga wahi e hiahia ana ratou kia whakatoea hei whenua noho hei whenua mahi ma ratou. A ka oti te whenua te tuku atu ki roto ki nga ringa o te Poari, hei reira me tahuri te Poari ki te whakahaere i taua whenua hei painga mo nga tangata nona; a e ki ana ahau kaore e tika kia whakaaetia kia riro nga poraka whenua o roto i te takiwa o te Tai Rawhiti kia riihitia, e tetahi, e etahi ranei o nga tangata, e nga tangata katoa ranei no ratou taua whenua. Ki taku, mehemea ki te tukuna te tangata kotahi, nga tangata tokomaha ranei, te hapu ranei, nona tetahi poraka whenua, mana ake, ma ratou ake ranei, e whakarite nga tikanga tuku atu i taua whenua ki te riihi, heoi ano, te tukunga iho o tena ahua ko nga riihi kino, whakarihariha, e kite nei tatou i roto i enei tau kua pahemo ake nei; engari ki taku mohio mehemea ki te hiahia nga tangata tokorua, tokotoru, tokowha, tokomaha atu ranei, nona te whenua kia tukuna taua whenua ki te riihi,—me haere ratou ki te Poari whakaaatu atu ai i to ratou hiahia riihi, tuku pewhea atu ranei, i taua whenua, a, kua tohungia atu ki te Poari nga tikanga e hiahiatia ana, heoi ma te Poari e whakaae e whakamana to ratou hiahia; a ki taku mahara ma kona ka mutu atu nga raruraru katoa o tena mea o te riihi whenua Maori. Engari mo runga mo nga mahi paamu e kaha noa atu ana e mohio noa atu ana te Maori ki te whakahaere i nga tikanga katoa o te mahi paamu, a ki te ara tetahi mea e kore e taea e ratou, me tuku atu e ratou tena take ki te Poari mana e whakahaere. Engari kaore ahau e hiahia ana kia hoatu ki te Poari te mana ki te whakarite i nga wahi o te whenua hei pupuri ma nga tangata nona te whenua hei kainga, hei mahinga, hei tuunga wharekarakia, hei aha atu ranei: e mea ana ahau ma nga tangata no ratou te whenua ena ahua tikanga katoa e whakahaere. Ma ratou e tohutohu atu ki te Poari nga wahi o te whenua e hiahia ana ratou kia tukua ki te riihi, me te wahi e hiahia ana ratou kia puritia, a ka oti o ratou hiahia te tohutohu atu ki te Poari, heoi te mahi ma te Poari ko te whakatutuki tika i nga hiahia o nga tangata. Ko te mana kei runga i te Poari ko te Kawanatanga me nga Minita o te Kawanatanga, ma ratou e tiaki te Poari me ana mahi me nga tika o nga tangata me o ratou whenua i runga i te whakahaere a te Poari,—a me whai mana te Kawanatanga ki te whakatakoto huarahi mo te whakahaerenga me te whakamahinga o nga whenua. Kaore ahau e whakaae kia whakaturia tetahi Poari me te hoatu ki a ia anake te mana ki te whakahaere i nga whenua, ta te mea ki te pena te tikanga ka taea e te Tiamana, e te Tumuaiki ranei, o taua Poari te tahae i nga moni, tena e tae pea ki te £4,000, ki te £5,000 ranei, ka oma, a nohea e taea te whai atu e nga Maori nona te whenua. Koia au i mea ai ko te Kawanatanga hei mana nui ki runga ake i te Poari. Te rua o aku take i pera ai taku hiahia mo nga whenua, tena e hiahia te Poari, nga tangata ranei nona te whenua, kia namaia he moni hei awihina i nga mahi paamu me te whakapai i te whenua. Mehemea kua mohio nga Pakeha ko te Kawanatanga te upoko me te mana kei runga i te Poari, kaore rawa ratou e awangawanga ki te tuku moni nama ki runga i aua whenua, kua mohio ratou he hunga whai mana tera, he hunga whakahaere pono. Kaati, ko tetahi o nga tino take i kaha rawa ai taku hiahia kia whakaturia taua Poari i naianei tonu, koia tenei, he maha no nga huarahi e tikina mai ai e murua atu ai i nga iwi Maori o ratou whenua. E murua ana mo te nama, e murua ana mo te mokete, a e murua ana mo nga moni ruri; koia ahau i mea ai hoatu ki roto ki te ringa o te Kawanatanga mana e tiaki te ora o nga iwi Maori o te Tai Rawhiti—tangohia atu i nga ringaringa o nga Pakeha noa. Maku e whakamarama nga mate o nga Maori o te Tai Rawhiti i nga Pakeha noa—notemea i runga i nga ture e mana nei i naianei kei te mate rawa atu nga Maori i nga mahi a nga Pakeha e whakatupu nei i nga mahi whakararuraru, i nga mahi kino; me te whakataritari pakanga e riro atu ai nga whenua o nga Maori i a ratou. Engari mehemea ka whakaturia te Poari katahi ka kore atu etahi o nga mate maha e peehi nei i te iwi Maori, maku e whakamarama atu etahi o aua mate. Tuatahi, ko te tiute pane Kuini; tuarua, ko te utunga i nga kai-whakahaere, me nga kai-hoko whenua a te Kawanatanga, ka kore atu era, me nga roia—ara, nga moni e utua ana ki nga roia—me nga kai-whakamaori, ka kore atu, me nga Pakeha kino e whakakiikii nei i nga korohoke Maori kuare me nga tamariki ki te hoko i o ratou whenua, me te takoto mangere, mahikore, o nga whenua Maori, ka kore katoa atu ena ahua, a ka hangaia hoki he tikanga e puta mai ai he orange i aua whenua. I naianei hoki e utua aua nga roia me nga kai-whakamaori me nga Maori